

Завданням психолога у цьому контексті має бути таке:

- 1) виявлення підлітків, що характеризуються високими показниками негативного переживання самотності;
- 2) допомогти підліткам усвідомити власні психологічні обмеження та змінити негативне почуття самотності на позитивне, пробуджуючи у нього інтерес до власної особистості та пошуку шляхів особистісного зростання;
- 3) застосовуючи певні психологічні технології, допомогти підлітку спрямувати процеси, що супроводжують відчуття самотності, на досягнення особистісного зростання та позитивних зрушень у власному житті.

Таким чином, нами пропонується проводити із підлітками психокорекційну та розвивальну діяльність, спрямовану на подолання негативного стану, пов'язаного із відчуттям самотності, а також на використання стану самотності задля самопізнання та особистісного зростання підлітків.

Список використаних джерел

1. Вейс Р. Вопросы изучения одиночества / Р. Вейс // Лабиринты одиночества. – М. : Прогресс, 1989. – С. 15–26.
- Vejs R. The study of loneliness / R. Vejs // Labyrinths of loneliness. – М. : Progress, 1989. – Р. 15–26.
2. Кон И. С. Психология старшеклассника / И. С. Кон. – М. : Просвещение, 1980. – 192 с.

Kon I. S. Psychology of senior high school student / I. S. Kon. – М. : Prosveshchenie, 1980. – 192 p.

3. Корчагина С. Г. Психология одиночества : учебное пособие / С. Г. Корчагина. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2008. – 228 с.

Korchagina S. G. Psychology of loneliness: a tutorial / S. G. Korchagina. – М. : Moskovskij psihologo-social'nyj institut, 2008. – 228 p.

4. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс; пер. с англ. – СПб. : Питер, 1999. – 688 с.

Majers D. Social Psychology / D. Majers. – SPb. : Piter, 1999. – 688 p.

5. Немов П. С. Психология образования : Учеб. для студентов высш. пед. учеб. заведений : В 3 кн. Кн. 2. Психология образования. – 3-е изд. / П. С. Немов. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 608 с.

Nemov R. S. Educational Psychology : Textbook for university students. Book 2. Educational Psychology. – 3-е ed. / R. S. Nemov. – М. : Gumanit. izd. centr VLADOS, 1997. – 608 p.

6. Паммер М. Помощь трудным детям / М. Раттер. – М. : Прогресс, 1987. – 424 с.

Ratter M. Help difficult children / M. Ratter. – М. : Progress, 1987. – 424 p.

7. Соколова О. Н. Особенности переживания одиночества в подростковом возрасте / О. Н. Соколова // Психология, социология и педагогика. – 2014. – № 4.

Sokolova O. N. Features of experience of loneliness in adolescence / O. N. Sokolova // Psihologija, sociologija i pedagogika. – 2014. – № 4.

8. Швалб Ю. М. Одиночество / Ю. М. Швалб, О. В. Данчева. – Киев, 1991. – 270 с.

Shvalb Ju. M. Loneliness / Ju. M. Shvalb, O. V. Dancheva. – Kyiv, 1991. – 270 p.

Надійшла до редколегії 07.10.14

О. Лёвочкина, студ.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ПЕРЕЖИВАНИЕ ОДИНОЧЕСТВА В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ

Осуществлен анализ подходов к проблеме переживания одиночества. Выделено базовое определение понятия "одиночество", что рассматривается как психическое состояние человека, который отображает переживания своей отдельности, субъективной невозможности или нежелания чувствовать адекватный отклик, принятие и признание себя другими людьми. Рассмотрена проблема подросткового одиночества. Показано, что ощущение одиночества подростками часто приводит к негативным последствиям. Вместе с тем, подростковое одиночество может служить ресурсом для самосовершенствования и личностного роста. В связи с этим предложено, с помощью определенных психологических технологий, оказывать помощь подросткам в нахождении позитива в этом состоянии и использовать его для личностного роста.

Ключевые слова: одиночество как психологический феномен; переживания одиночества; подростковое одиночество; личностный рост.

O. Ljovochkina, student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE EXPERIENCE OF LONELINESS IN ADOLESCENCE

This article is analysis of approaches to experience loneliness. This article determined basic definition of "loneliness", which is considered as a mental condition, which reflects the experience of their separateness, subjective inability or unwillingness to feel adequate review, acceptance and recognition of his others. This article also analysis the problem of adolescent loneliness. It is noted that the feeling of loneliness adolescents often leads to negative consequences. However, adolescent loneliness can take both positive and negative. Negative emotions cause you to lose self-esteem, self-sympathy, if the experience is positive – adolescents have an interest in self. In turn, the interest in self can encourage adolescents to activities that promote personal growth, resulting in: a person becomes more open to experience less psychological defence uses more realistic and objective more effectively solve their problems; improved psychological adaptability and reduced vulnerability; perception of his "I" – is close to the ideal "I" – the real; decreases anxiety, and physiological and mental stress; increased self-esteem; individual becomes more realistic and more adequately perceive others and are perceived by others behaviour of the individual as a socially responsible; behaviour is more adaptive and creative. U this regard, the task of the psychologist should identify adolescents characterized by high levels of negative feelings of loneliness; help them realize their own limitations and psychological change negative to positive feelings of loneliness, awakening in him an interest in self and finding ways of personal growth; using certain psychological technology to help teenagers steer processes that accompany the feeling of loneliness, to achieve personal growth and positive changes in their lives. It is proposed to conduct a psycho teenagers and developmental activities aimed at overcoming the adverse conditions associated with a sense of loneliness, as well as the use of state of loneliness to self-knowledge and personal growth of adolescents.

Keywords: loneliness as a psychological phenomenon; experience loneliness; adolescent loneliness; personal growth.

УДК 159.9.072.433

О. Марциняк-Дорош, канд. психол. наук

Львівський інститут Міжнародної академії управління персоналом, Львів

ВПЛИВ РІВНЯ ЗМІСТУ ЖИТТЯ НА ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ВЛАСНОГО Я У ЖІНОК З НАДМІРНОЮ ВАГОЮ ТА ОЖИРІННЯМ

У статті досліджується кореляція між образом Я та рівнем відчуття змісту життя у жінок за надмірною вагою і ожирінням та хворих на цукровий діабет. У роботі аналізується те, що ці жінки виявляють негативний образ самих себе, що впливає на зниження рівня відчуття змісту життя. Результати досліджень будуть корисними у побудові плану психотерапії надмірної ваги та ожиріння.

Ключові слова: образ Я, відчуття змісту життя, ожиріння, цукровий діабет, Я-реальне, Я-ідеальне.

В роботі проведено психологічний аналіз впливу відчуття змісту життя на формування образу Я у жінок з ожирінням та цукровим діабетом. Як відомо, труднощі з утриманням ваги оптимальної для формування високої

якості психічного функціонування жінки, на сьогоднішній день, складають серйозну проблему при побудові своїх життєвих планів та здорових відносин у сім'ї. На 2010 р. в Україні від ожиріння страждають 14,6 % населення,

тобто кожний сьомий [4]. Як зазначає К. Роджерс, свій образ Я має вплив на формування особистості людини [13]. Жінки з надмірною вагою мають негативний образ Я, а отже неправильно оцінюють себе та своє тіло [6, 7, 10, 15, 16]. Причиною є неправильне розв'язання емоційних проблем, а саме заїдання їжею багатою на вуглеводи, що дає короткотривалий ефект заспокоєння, але призводить до ожиріння та не розв'язує проблему. Також жінки з надмірною вагою мають труднощі з реалізацією вищих цінностей, бо концентруються в основному на своєму тілі та негативній самооцінці [5, 9, 14, 17]. Метою дослідження було виявлення зв'язку між образом Я та рівнем відчуття змісту життя у жінок з надмірною вагою та ожирінням та у жінок з надмірною вагою та ожирінням хворих на цукровий діабет.

Поняття змісту життя виражає відчуття, яке іноді є не до кінця усвідомленим, але означає пошук, прагнення "до чогось чи когось" [17, с. 215]. Психологія як наука не займається самим сенсом життя, але може дослідити індивідуальне відчуття змісту життя кожної людини. В цьому значенні сенс життя завжди зводить до розуміння життєвих цінностей, що дає можливість операціоналізувати та інтерпретувати це поняття. Відчуття змісту життя, це сила, яка направляє людину до життя, активізує особистий розвиток, наміри, мету, прагнення. Суть людського існування можна описати через якісний та емпіричний опис ноетичного виміру особистості, який відповідає за екзистенцію та реалізацію людини.

Криза екзистенції проявляється у пониженні відчуття змісту життя у психологічному сенсі та вегетативними розладами у фізіологічному сенсі. Фрустрація екзистенції це внутрішня пустка, яка породжує відчуття тривоги та неспокою. Через ці відчуття людина буде занедбувати такі цінності як свобода, воля, гідність, відповідальність, духовні цінності, з'явиться відчуття самотності та непотрібності навіть в оточенні близьких людей. Частим прикладом такого стану особистості є ожиріння, яке призводить до низької самореалізації, породжує відчуття жалю та смутку, усамітнення, а як наслідок може призвести навіть до депресії та самогубства.

У дослідженні взяли участь три групи жінок: 85 жінок з ожирінням, 36 жінок з ожирінням хворих на цукровий діабет та 117 жінок з нормальною вагою. Дослідження проводились у Київському інституті ендокринології. Жінки з ожирінням були поділені на дві групи: з етіологією психогенною (заїдають прикрі емоції калорійною їжею) та фізіологічною (хворі на цукровий діабет). Індекс маси тіла контрольної групи здорових жінок виносив від 19 до 25 кг/м², ІМТ жінок з експериментальних груп виносив більше ніж 25 кг/м² [1, 2, 3].

Матеріали та методи

Для дослідження використовувались такі методики: Прикметниковий Тест ACL (H. G. Gougha, A. B. Neilbruna) та Тест Ноо-Динаміки (T.N-D) K. Ropielskiego. Прикметниковий Тест ACL містить 300 прикметників, що описують бачення (образ) себе у "Я-реальному" та "Я-ідеальному" світі [10, 12].

Тест Ноо-Динаміки створений для дослідження рівня відчуття змісту життя. Тест містить 100 тверджень. Твердження діляться на чотири категорії: ноетичні якості (досвід, потреби, які допомагають людині оптимально реалізуватись та розвиватись), ноетична темпоральність (реалізація людини в часі: минулому, теперішньому та майбутньому), ноетична активність (дії, які людина реалізує в процесі свого життя, які ведуть до формування себе, такими як ми є) та ноетична позиція (усвідомлене "прагнення до..." а також суб'єктивне ставлення до реальності) [17].

Аналіз результатів Співвідношення Реального образу Я з відчуттям змісту життя

1. Жінки здорові з контрольної групи, котрі піклуються іншими та вміють співчувати та довіряти, більш позитивно приймають майбутнє, несхильні керуватись стереотипом та настроєні на відкривання нових життєвих здобутків та екзистенціальних цінностей. Жінки, що нездатні робити висновки з минулого мають часті конфлікти у міжособистісних відносинах, така жінка не критична та незріла в оцінці власної поведінки.

2. Група жінок з надмірною вагою та ожирінням виявляє негативне відношення до минулого, бо настроєні на швидкий результат, вони також не здатні до самопожертв, не задумуючись над сенсом свого існування. Жінки з ожирінням при цьому дуже хочуть змінити своє життя, що робить їх більш довірливими по відношенню до оточення, а також більш спонтанними. Є однак і інші їх сфери, над якими можна працювати в розвитку внутрішньої мотивації та роботи над собою, а точніше є їх естетична вразливість, яка відносно швидко може їм повернути віру в себе і своє майбутнє. Це позитивна сторона їх розвитку індивідуальності, яка може підсилювати рівень мотивації в особистому розвитку, а також підвищенні рівня відчуття змісту життя. Потребу зміни ми можемо інтерпретувати як сильну сторону з сфери психотерапії розладів харчування [7].

Незадовільний рівень спрямованості на мету призводить до низького морального рівня, а також негативно настроєності на майбутнє. Слабкість в подоланні власних труднощів щоденного життя виявляє причину численних невдач в застосуванні дієт та аеробних занять для схуднення. Також це може проявлятися у компенсаційній життєвій позиції – відкладання всього на наступний день або на пізніше, а це важливий чинник в сфері розвитку внутрішньої дисципліни.

3. Жінки з ожирінням хворі на цукровий діабет проявляють низький рівень емоційного інтелекту, що проявляється у нерозумінні наслідків своєї поведінки та реалістичної оцінки дійсності. Невміння сприймати життєвий досвід в теперішньому часі призводить до перевищених вимог що до себе, а це призводить до зниження внутрішньої самодисципліни. Ці жінки творчі та інтелегентні, але виявляють високий рівень внутрішньої тривоги, відчуття самотності, схильні до надмірного переживання, утримування інших на дистанцію, недовіри до відношенню до намірів оточення.

Співвідношення Ідеального образу Я із відчуттям змісту життя

4. Контрольна група в ідеальному образі прагне бути більш рішучими та наполегливими, незалежними від думки оточення. Цінують внутрішню красу, керуються інтуїцією, однак ті ознаки не приводитимуть до розвитку рефлексії над своїм існуванням. Спрямованість на розвиток власних талантів, самоакцептація, прагнення комфорту, рефлексія над власною поведінкою та оточуючою дійсністю також виступає в цій групі жінок, що позитивно проявляється у формуванні екзистенціальних цінностей та ігноруванні соціальних стереотипів. Страждання мають облагороджувати людину, натомість ірраціональний підхід до труднощів життя призводить до співчуття над собою та спричиняє пониження рівня життєвої динаміки [17].

5. Жінки з надмірною вагою та ожирінням в ідеалі прагнуть менше перейматися пересудами оточення, бо через ці стереотипи жінки менше довіряють собі, більш песимістично дивляться на своє майбутнє та менше надіються на те, що подолають вимогам щоденного життя. Такі риси як сварливість, імпульсивність, дефі-

цит похвали, протистояння авторитетам і ламання за-
сад спричиняє негативне ставлення до майбутнього та
загальне зниження рівня відчуття змісту життя.

6. Група жінок огрядних хворих на цукровий діабет у
ідеальному образі себе прагнуть більше покладатись
на себе та бути дещо делікатнішими по відношенню до
інших, а це дає можливість розвитку більш глибоких та
тепліх міжособистісних відносин, а також формує позитивне
ставлення по відношенню до власної долі в май-
бутньому. Мінливість, неувважність, внутрішнє загаль-
мування, а також брак віри в себе спричиняє невміння
вчитися з помилок минулого та концентруватись на
вимогах теперішнього часу.

Жінки хворі на цукровий діабет зазначили в ідеаль-
ному образі, що прагнуть бачити себе більш запальни-
ми, діловими, тому як наслідок не здатні відкладати
задоволення. Ці жінки також матимуть труднощі в сфері
планування майбутнього, а також ведення здорового
способу життя, який вимагає самодисципліни. Тому
більш наставлені на події з минулого, в яких багато по-
зитивних переживань. Мають теж проблеми з цілеспр-
ямованістю, а також недооцінюють свої досягнення у
минулому, мало оригінальні, але інтелегентні, виявля-
ють ірраціональний підхід до реальності а також лабі-
льність в поведінці та настрої.

Висновки

Образ Я дійсно впливає на розвиток і динаміку від-
чуття змісту життя. Результати статистично істотні і
вказують на акцептацію себе а також персональний
розвиток в контрольній групі та знижений рівень відчу-
ття змісту життя, а також негативний образ себе в експериментальних групах.

Отже, як представлено вище, здорові жінки з контро-
льної групи, які мала вагу у межах норми, виявляють
раціональний та творчий підхід до життя, прагнення до
розвитку свого потенціалу, але в ідеальному образі вони
бачать себе більш залежними та емоційними, що може
бути пов'язана з соціальними стереотипами жіночності.

Жінки з групи експериментальної, мали надмірну ва-
гу, бо сприймали їжу як можливість розслабитись та
зменшити емоційний наплив почуттів. Тому дана група
жінок в основному керувалась стереотипами та чутка-
ми, а менше власним розумом. А це в свою чергу й
привело до патологічної ваги та невміння будувати
незалежні відносини побудовані на довірі та надії, про
що вони і мріють в ідеальному образі [7].

Група жінок огрядних хворих на цукровий діабет про-
являють низький рівень емоційного інтелекту, що прояв-
ляється у нерозумінні емоційного фону життєвих ситуа-
цій. Окрім того дана група жінок виявляє надмірні пере-
живання майбутніми подіями, вони також схильні ставити
собі надто високі вимоги, нереальні для виконання. Все
це призводить до зниження самодисципліни, внутрішньої
тривоги, відчуття самотності та нерозуміння з боку ото-
чення, а отже і тримання на дистанції та недовіри до
намірів інших людей. Тому в ідеальному образі Я вони
прагнуть мати більш довірливі та тепліші відносини з
людьми, більше прагнуть надіятись на власні сили, роз-
вивати естетичний смак та надіятись на добре майбутнє.

Отже, як помітно з вище представлених результатів
досліджень, для розвитку особистості, впевненості у
собі, довіри оточенню та майбутньому потрібно розви-
вати ноетичні якості, а саме прагнення до вищих цінно-
стей. Це також дасть можливість розбудовувати внут-
рішній світ цінностей та бути відкритим на все нове, а
отже дивитись на труднощі щоденного життя з перспек-
тиви. Тоді у скрутні моменти свого життя людина не
зневіриться у своїх силах, не заїдає солодощами
свій жаль над собою, а прийме виклик життя та боро-
тиметься за віру у свої цінності та своє здоров'я і щас-
тя. Жінка з високими духовними цінностями зможе по-
турбуватись як і про своє здоров'я так і про здоров'я
своїх сім'ї, виховати сильне та свідоме покоління.

Список використаних джерел

1. *Благодосклонная И. В.* Эндокринология : Учебник для медицинских вузов / И. В. Благодосклонная, Е. Б. Шляхто, А. И. Бабинко. – СПб. : СпецЛит, 2004. – 368 с.
2. *Бондар П. М.* Эндокринология / П. М. Бондар. – К. : Здоров'я, 2003. – 380 с.
3. *Дедов И. И.* Ожирение. Этиология, патогенез, клинические аспекты / Дедов И. И., Г. А. Мельниченко. – М. : Медицинское Информационное Агентство, 2004. – 412 с.
4. *Корпачев В. В.* Стифимол – новый лекарственный препарат для лечения ожирения с доказанной клинической эффективностью / В. В. Корпачев, В. В. Ховак // Consilium medicum Ukraina. – 2008. – № 5. – С. 11–19.
5. *Adler A.* Sens życia / A. Adler. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986. – 350 p.
6. *Apfelдорfer G.* Anoreksja, Bulimia, Otyłość / G. Apfelдорfer. – Katowice : Wydawnictwo Książnica, 1999. – 260 p.
7. *Beck J. S.* Terapia poznawcza. Podstawy i zagadnienia szczegolowe / J. S. Beck. – Kraków : Wydawnictwo UJ, 2005. – 280 p.
8. *Czyżewska K.* Patofizjologiczne podstawy wybranych chorób. Część III. Otyłość. Materiały dydaktyczne / K. Czyżewska. – Poznań : Akademia Medyczna im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, 2000. – 290 p.
9. *Frankl V. E.* Homo Patiens / V. F. Frankl. – Warszawa : PAX, 1984. – 480 p.
10. *Gasiul H.* Oblicza "Ja" w świetle wybranych koncepcji psychologicznych: pojęcie, rozwój, patologia / H. Gasiul. – Bydgoszcz : Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy, 1992. – 288 p.
11. *Łaguna M.* Budować obraz siebie. Badania nad obrazem studentów kształconych metodami aktywizującymi / M. Łaguna. – Lublin : „RW KUL”, 1996. – 256 p.
12. *Meyer R.* Psychopatologia / R. Meyer. – Gdansk : Gdańskie Towarzystwo Psychologiczne, 2003. – 340 p.
13. *Ogińska-Bulik N.* Jeśli zamierzasz schudnąć. Programy oddziaływań psychologicznych wspomagających redukcję nadwagi / N. Ogińska-Bulik. – Łódź : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, 1999. – 340 p.
14. *Ogińska-Bulik N.* Self-regulatory resources as predictors of eating behaviour change in overweight woman participating in a weight/reduction program / N. Ogińska-Bulik // Polish Psychological Bulletin. – 2005. – № 36(1). – P. 35–42.
15. *Ogińska-Bulik N.* Psychologia nadmiernego jedzenia. Przyczyny, konsekwencje, sposoby zmiany / N. Ogińska-Bulik. – Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2004. – 340 p.
16. *Ogińska-Bulik N.* Psychologiczna charakterystyka kobiet z nadwagą i otyłością / N. Ogińska-Bulik, J. Chandusko-Salska // Acta Universitatis Lodzensis, Folia Psychologica. – 2000. – № 4. – P. 35–44.
17. *Ogińska-Bulik N.* Psychologiczne wyznaczniki redukcji nadwagi u kobiet / N. Ogińska-Bulik, J. Chandusko-Salska // Acta Universitatis Lodzensis, Folia Psychologica. – 2002. – № 6. – P. 51–60.
18. *Ogińska-Bulik N.* Kwestionariusz „Moje zwyczaje żywieniowe” – konstrukcja i właściwości psychometryczne / N. Ogińska-Bulik, L. Putyński // Acta Universitatis Lodzensis, Folia Psychologica. – 2000. – № 4. – P. 25–33.
19. *Polivy J.* The false hope syndrome: Unfulfilled expectations of self-change / J. Polivy, C. P. Herman // Current Directions in Psychological Science. – 2000. – № 9(4). – P. 128–131.
20. *Popielski K.* Noetyczny wymiar osobowości. Psychologiczna analiza poczucia sensu życia / K. Popielski. – Lublin : RW KUL, 1994. – 620 p.

Надійшла до редколегії 19.10.14

А. Марциняк-Дорош, канд. психол. наук

Львовский институт Международной академии управления персоналом, Львов

ВЛИЯНИЕ УРОВНЯ СОДЕРЖАНИЯ ЖИЗНИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ОБРАЗА СОБСТВЕННОГО Я ЖЕНЩИН С ИЗБЫТОЧНЫМ ВЕСОМ И ОЖИРЕНИЕМ

В статье исследуется корреляция между образом Я и уровнем ощущения смысла жизни у женщин с избыточным весом и ожирением и больных сахарным диабетом. В работе анализируется то, что эти женщины проявляют негативный образ самих себя, что влияет на снижение уровня ощущения смысла жизни. Результаты исследований будут полезны в построении плана психотерапии избыточного веса и ожирения.

Ключевые слова: образ Я, ощущение смысла жизни, ожирение, сахарный диабет, Я-реальное, Я-идеальное.

A. Marcinyak-Dorosh, PhD, Assoc. Prof.

Lviv Institute of International Academy of Personnel Management, Lviv

CONNECTION BETWEEN APPEARANCE ITSELF AND BY THE LEVEL OF SENSE OF LIFE

This article examines connection between self-perception and the level of feeling of sense of life in overweight and obese women and in patients suffering from saccharine diabetes. This research shows that these women have a negative perception of self which, in turn, influences negatively their level of feeling of sense of life. The research results may prove useful in developing a plan for overweight and obesity treatment.

Keywords: perception of Self, feeling of sense of life, obesity, saccharine diabetes, Real Self, Ideal Self.

УДК 159.922.27

В. Москаленко, д-р філос. наук, проф.
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

В статті розглядається проблема економічної культури як результату економічної соціалізації особистості. Основну увагу приділено деяким теоретичним концептам, які виступають методологічними принципами дослідження. Зокрема, наголошується на важливості уточнення категоріального апарату дослідження (розглядається співвідношення понять "культура", "економічна культура суспільства", "економічна культура особистості"). Доводиться, що ознакою "культурності" є "моральність". Визначається смисл поняття "економічність". Виділено та проаналізовано "раціональність" як модель економічної поведінки і як ознаку "економічності" в економічній культурі. Економічна культура особистості аналізується як поетапне включення індивідів в різні сфери економічної діяльності у відповідності з їх віковими особливостями. Показано, що рівень економічної культури особистості виявляється у наповненні змісту її структурних складових. Проаналізовано зміст когнітивного, афективного та конативного компонентів структури економічної культури особистості. Показано, що конфігурація цих структурних компонентів визначає особливості економіко-психологічних характеристик особистості, які формуються в процесі її економічної соціалізації.

Ключові слова: культура, економічна культура, економічна культура особистості, модель економічної поведінки, раціональність, "економічність", "моральність", структура, когнітивний компонент, афективний компонент, конативний компонент, економічна соціалізація.

Постановка проблеми. Як відомо, економічні відносини передбачають взаємозалежність їх суб'єктів, а це вимагає від них економічної культури, дослідження якої потребує розробки загальної теоретико-методологічної концепції як основи створення практик формування економічної культури індивідів. Важливим питанням в цьому плані є дослідження закономірностей становлення економічної культури особистості, яке передбачає визначення категоріального апарату, завдяки якому можна було б проаналізувати сутність феномену економічної культури особистості, його функції, чинники та джерела розвитку. Окрім цього, велике значення у дослідженні закономірностей становлення економічної культури особистості в процесі її соціалізації має аналіз змістовних характеристик структурних складових цього процесу, конфігурація яких визначає зміст, джерело та рівень розвитку економічної культури як сторони та результату процесу економічної соціалізації.

Слід зазначити, що проблема економічної культури особистості у зв'язку зі соціалізацією є відносно новою. У загальному плані вона традиційно вивчалась в рамках економічних, соціологічних, культурологічних, культурантропологічних та інших наук. В соціально-психологічному ракурсі питання економічної культури особистості починають розглядатись на початку ХХ сторіччя, що було пов'язано зі зростанням психологічного фактору в економічній діяльності людини.

На сьогодні цей напрямок відображено в роботах О. С. Дейнеки, Г. В. Андрєєвої, Н. Ф. Дмитревської, О. О. Міщенко, А. О. Сарно, А. Л. Слободської, В. А. Співак, Є. Г. Філатової, І. В. Яковлєва та ін.

Дослідження економічної культури особистості в рамках теорії економічної соціалізації здійснюється здебільш у зв'язку з окремими факторами, а саме, орієнтацією особистості на економічні цінності (Н. А. Журавльова), значенням ранньої економічної освіти (Т. В. Дробішева, А. Л. Журавльов), навчанням дошкільнят навичкам інвестиційно-зберігаючої поведінки (Ж. А. Жиліна, С. В. Фера, С. Л. Цветков).

Економічна культура особистості розглядається нами як результат процесу економічної соціалізації і як

критерій економічної соціалізованості людини відповідно до очікувань суспільства. Розуміння закономірностей становлення економічної культури особистості потребує досліджень її сутності та детермінантів розвитку.

Мета статті: проаналізувати сутність економічної культури особистості з точки зору особливостей структурних складових процесу її соціалізації.

Основний зміст статті.

Визначення поняття "економічна культура особистості" залежить від того, на яке загальне поняття культури ми будемо спиратись. Як відомо, культура взагалі – це те, що створено людиною і є основою її існування. Виникає питання: чи все те, що створено людиною, є культурою, або – чим відрізняється поняття культура від поняття "суспільство", адже культура – це теж суспільство? Є багато визначень поняття "культура".

Ми виходимо з того, що в понятті "культура" відображено "напрацювання" людства, які представлено у таких суспільних формах, в яких об'єктивовано найкращі досягнення людей. Завдяки цим формам, в яких узагальнено найкращі людські досягнення, здійснюється зв'язок поколінь і зберігається історія. Тому ми пов'язуємо з культурою все те, що є найкращим і прогресивним у діяльності людей. Якщо б це було не так, то історія людства обірвалася б. В зв'язку з цим виникає питання про критерій оцінки найкращих форм людської діяльності. На нашу думку, цей критерій можливо визначити за умов спрацювання "ефекту історичної дистанції" (факт оцінюється в історичній перспективі). Стосовно культури і суспільства це розуміється наступним чином: суспільні явища стають явищами культури тільки тоді, коли вони оцінюються наступними поколіннями. Можливо цивілізація майя зникла тому, що якісь феномени суспільства не стали тими всезагальними формами діяльності, що змогли б забезпечити суспільний зв'язок не тільки всередині самого суспільства, але й з наступним поколінням? А стародавніх винахідників суспільство могло "не зрозуміти" тому, що їх винаходи не стали всезагальними формами діяльності, які забезпечили б загальний зв'язок всієї людської спільноти. Через сотні років ці відкриття були повторені іншими